

УДК 167+376+37.037
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.64-2.5>

Н. П. Лещій

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації
Південноукраїнського державного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ ДЛЯ ДІТЕЙ ЗІ СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ОСВІТНЬО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Визначальним чинником розвитку дітей зі складними порушеннями виступає сімейне та навчальне середовище, які на основі системного підходу та корекційно-оздоровчої роботи можуть забезпечити повноцінний комплексний розвиток фізичних, психічних та духовних характеристик дитини. Основними умовами та чинниками, які сприяють гармонійному розвитку дитини зі складними порушеннями розвитку під час освітньо-виховного процесу в умовах освітньо-реабілітаційного центру, є запровадження в освітніх закладах, як дошкільних, так і в школі (загальній та спеціалізованій), фізкультурно-оздоровчих технологій. Такі фізкультурно-оздоровчі технології сприяють вирішенню не тільки освітніх завдань, а й здоров'язбережувальних: створення сприятливих умов розвитку, виховання та навчання дитини (спокійне середовище, яке не пригнічує її психічні процеси, відсутність стресових ситуацій); оптимальна організація освітнього процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); повноцінний та раціонально організований руховий режим. Визначено педагогічні умови формування фізкультурно-оздоровчої роботи для дітей зі складними порушеннями розвитку: наявність і впровадження нормативно-правової бази; забезпечення санітарно-гігієнічних заходів; орієнтація фізкультурно-оздоровчої роботи на створення ситуацій успіху в дітей; взаємодія педагогів освітньо-реабілітаційного центру з батьками дітей, які мають складні порушення розвитку. На основі системного методу визначено умови організації фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах навчально-реабілітаційного центру для дітей зі складними порушеннями розвитку: створення психолого-педагогічних передумов організації поєданого загальноосвітнього та корекційно-розвивального навчального процесу; створення психолого-медико-педагогічної служби; розробка та впровадження індивідуальних навчальних і корекційно-розвивальних програм; впровадження системи індивідуально-диференційованого підходу до навчання; психолого-педагогічний супровід дітей; організація «Батьківського лекторію».

Ключові слова: педагогічні умови, організація, складні порушення розвитку, фізкультурно-оздоровча робота.

Постановка проблеми. Формування психологічних, інтелектуальних якостей та здібностей дитини зі складними порушеннями розвитку залежить від самосвідомості індивіда, засвоєння ним досвіду і цінностей, які присвоюються педагогами, батьками та оточенням, в якому вони перебувають. Діти зі складними порушеннями розвитку повинні навчатися в навчально-реабілітаційному центрі, який на основі системного підходу та корекційно-оздоровчої роботи може забезпечити повноцінний комплексний розвиток фізичних, психічних та духовних характеристик [5]. Раціональна організація фізкультурно-оздоровчої роботи для дітей зі складними порушеннями розвитку в умовах освітньо-реабілітаційного центру набуває особливого значення.

З огляду на зазначене постає актуальна проблема визначення педагогічних умов формування фізкультурно-оздоровчої роботи для дітей зі складними порушеннями розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Насамперед, розглянемо докладніше поняття

«педагогічні умови». Педагогічні умови можна розглянути як сукупність зовнішніх і внутрішніх обставин навчально-виховного процесу, від впливу яких залежить досягнення поставлених дидактичних завдань. Відтак, за характером впливу на освітній процес їх можна поділити на зовнішні та внутрішні. В. Жернов зазначає, що зовнішні умови виступають продуктом функціонування політичної, соціально-економічної, освітньої та інших систем зовнішнього середовища й реалізуються через відповідні чинники. Внутрішніми педагогічними умовами науковець визначає такі, які є похідними завданнями відповідного педагогічного процесу та являють собою сукупність педагогічних заходів, що забезпечують ефективне рішення цих завдань [2, с. 85].

На думку Багдуєвої А., педагогічні умови — це обставини процесу навчання і виховання, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання з метою досягнення дидактичних цілей [1, с. 12].

Рейдало В.С. стверджує, що педагогічні умови – це сукупність зовнішніх та внутрішніх чинників педагогічного процесу, які, з одного боку, забезпечують досягнення студентами необхідного рівня сформованості певного виду професійної компетентності, а з іншого – сприяють підвищенню ефективності навчально-виховного процесу [7, с. 267].

Колодзько Т.М. вважає, що педагогічні умови є не тільки одним з елементів педагогічної моделі, але й певною мірою інструментом її формування і трактує їх як сукупність дій, спрямованих на поетапне моделювання й ефективне функціонування процесу становлення й розвитку певного рівня такої компетенції [3, с. 11].

Лантух Н. називає педагогічні умови формування інформаційної культури комплексом заходів, спрямованих на інформатизацію освітнього простору. Цей комплекс включає: розробку змісту освіти на основі інтеграції нових інформаційних технологій; впровадження в освітній процес не лише традиційних проблемних та ігрових методів навчання, а й методів, які ґрунтуються на застосуванні нових інформаційних технологій (комп'ютерне моделювання, технології локальних і мережевих баз даних); розвиток внутрішньої особистісної готовності студентів до формування інформаційної культури шляхом виявлення і використання стимулів активізації пізнавальної діяльності студентів із застосуванням нових інформаційних технологій, які вибираються залежно від типу особистості; вироблення певного стилю педагогічної діяльності викладачів, зорієнтованого на формування інформаційної культури у студентів [4, с. 9].

Пехотою О.М. педагогічні умови розглядаються також як категорія, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, які об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети [6].

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення педагогічних умов організації фізкультурно-оздоровчої роботи для дітей зі складними порушеннями розвитку.

Виклад основного матеріалу. Метою навчально-корекційного процесу під час роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є: формування гармонійної особистості шляхом розвитку інтелектуального, соціального, емоційного та творчого потенціалу, природних здібностей, особистісних якостей та нахилів дитини, її підготовка до інтеграції в суспільство. У зв'язку з цим мета здоров'язбережувальних освітніх технологій – надання дітям з обмеженими можливостями необхідних знань, умінь та навичок здорового способу життя, а також використання їх у повсякденні, відповідно до конкретної ситуації [5].

Нами визначено основні та спеціальні принципи впровадження фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах освітньо-реабілітаційного центру для дітей зі складними порушеннями розвитку. Зокрема:

- системності корекційних, профілактичних та розвивальних завдань;
- єдності діагностики та корекції розвитку;
- взаємозв'язку та компенсації;
- комплексності методів клініко-психолого-педагогічного впливу;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку;
- особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходу в системі корекційно-педагогічної роботи;
- оптимістичного підходу в корекційній роботі з дитиною, яка має особливості психофізичного розвитку;
- активного залучення найближчого соціального оточення в системі корекційного впливу;
- індивідуального та диференційного підходу в умовах колективного навчання;
- оптимізація навчального та соціально-культурного середовища;
- змістова цілісність;
- принцип реалістичності;
- системний підхід, комплексності, єдності та взаємодоповнюваності;
- принцип діяльнісного підходу до організації фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах навчально-реабілітаційного центру для дітей зі складними порушеннями розвитку.

Означені фундаментальні принципи слугували для окреслення та впровадження фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах навчально-реабілітаційного центру для дітей зі складними порушеннями розвитку.

На основі системного методу доцільно визначити умови організації фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах навчально-реабілітаційного центру (далі – НРЦ) для дітей зі складними порушеннями розвитку, окреслити складові частини та визначити особливості її впровадження.

Визначальними умовами організації фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах навчально-реабілітаційного центру для дітей зі складними порушеннями розвитку є:

1. створення психолого-педагогічних передумов організації поєданого загальноосвітнього та корекційно-розвивального навчального процесу, що забезпечує розвиток індивідуальних здібностей учнів з порушеннями психофізичного розвитку;
2. створення психолого-медико-педагогічної служби, визначення порушень розвитку у дітей, патрунування дітей даної категорії впродовж усього навчання, відбір дітей у НРЦ, комплектування класів тощо;
3. розробка та впровадження індивідуальних навчальних і корекційно-розвивальних програм, на

основі «Стандарту спеціальної освіти», зокрема, корекційно-розвивальної складової частини;

4. впровадження у навчальний процес НРЦ системи індивідуально-диференційованого підходу до навчання дітей зі складними порушеннями розвитку, який базується на особистісно-орієнтованій моделі освіти;

5. психолого-педагогічний супровід дітей зі складними відхиленнями в розвитку шляхом залучення шкільних фахівців і психолого-медико-педагогічної консультації;

6. організація «Батьківського лекторію», що підтримує й підвищує рівень освіти батьків у сфері психолого-педагогічних знань шляхом проведення занять, лекцій, семінарів.

Зазначені складові частини та визначені особливості впровадження сумісного навчання в НРЦ нададуть можливість окреслити три основоположні блоки педагогічних умов фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах навчально-реабілітаційного центру для дітей зі складними порушеннями розвитку: організаційно-методичний блок, корекційно-розвивальний і навчально-дидактичний.

Організаційно-методичний блок передбачає: створення психолого-медико-педагогічної служби в НРЦ; відповідну організацію навчального середовища та залучення батьків до навчально-виховного процесу на основі партнерства та взаємодії.

Фізично-оздоровчий блок передбачає, що в організації системи фізично-оздоровчої роботи основним є психологічне, фізичне та спеціальне педагогічне вивчення й консультування дітей зі складними порушеннями в розвитку, а також динамічне спостереження за просуванням кожної дитини фахівцями психолого-медико-педагогічного консилиуму НРЦ.

Навчально-дидактичний блок враховує, що основною метою НРЦ, в якому впроваджується фізкультурно-оздоровча робота, є надання індивідуально-орієнтованої педагогічної, психологічної, соціальної допомоги дітям, які мають особливі освітні потреби. Відповідно, першочерговим завданням є підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, які б впроваджували систему індивідуально-диференційованого підходу на основі особистісно орієнтованої моделі освіти, яка передбачає організацію навчальної діяльності з використанням індивідуальних навчальних планів. Педагогічні умови фізкультурно-оздоровчої роботи для дітей зі

складними порушеннями розвитку представлено на рисунку 1.

Фізично-оздоровчі уроки плануються відповідно до особливостей психофізичного розвитку дітей зі складними порушеннями розвитку:

– індивідуальні та фронтальні логопедичні заняття у класі та на логопункті з подолання порушень усного й писемного мовлення;

– заняття з адаптивної фізичної культури за призначеннями фахівця;

– корекційні заняття з розвитку мовлення й ознайомлення з соціальними умовами життєдіяльності;

– заняття з формування навичок соціалізації;

– логоритмічні уроки й заняття з музичної ритміки з орієнтацією змісту на особливості та потреби дітей з порушеннями;

– психокорекційні заняття із психологом. Корекційний блок предметів за призначеннями фахівців розподіляється відповідно до порушень, виявлених у дітей, і реалізується в другій половині дня в години додаткового навчання, гурткової роботи, індивідуальних консультацій, факультативів і групи подовженого дня. Корекційні програми мають гнучку систему планування й змінюються відповідно до побажань батьків і рекомендацій шкільної психолого-медико-педагогічної консультації.

У НРЦ повинні бути обладнані спеціальні кабінети для фізично-оздоровчої роботи: кабінет психолога, педіатра, логопедичний кабінет, обладнання

Рис. 1. Педагогічні умови фізкультурно-оздоровчої роботи для дітей зі складними порушеннями розвитку

для проведення занять з фізичної культури та кабінет для проведення оздоровчої роботи.

Заняття в групі подовженого дня для дітей з різними порушеннями в розвитку мають проводитися спеціально підготовленим педагогом. Група подовженого дня повинна організовуватися за показниками психофізичного розвитку дітей з урахуванням типологічних особливостей кожної дитини.

Діти зі складними порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та розумовою й психічною відсталістю повинні відвідувати заняття з фізичної культури.

Інтеграція на для проведення фізично-оздоровчої роботи має здійснюватися через внутрішню диференціацію дітей (розподіл дітей на підгрупи за рівнем психофізичного розвитку), індивідуальний підхід, диференційовану програму з предмета й диференційований план програми.

Для формування програми фізично-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку потрібно створити психолого-медико-педагогічну консультацію, до складу якої повинні бути включені логопед, психолог, вихователь, вчителі, лікар-педіатр, соціальний педагог.

Навчально-виховний заклад має стати рідним для учнів та їхніх родин. Батьки будуть почуватися спокійніше, якщо їх будуть залучати до навчально-виховного процесу. Постійна соціальна взаємодія за різних умов та обставин, в різних ситуаціях зближує учнів, вчителів та батьків, виробляє співпереживання, прихильність один до одного, усвідомлення індивідуальності кожної людини та відчуття захищеності [8].

Висновки та пропозиції. Таким чином, на основі системного методу визначено умови організації фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах навчально-реабілітаційного центру для дітей зі складними порушеннями розвитку: створення психолого-педагогічних передумов організації поєданого загальноосвітнього та корекційно-розвивального навчального процесу; створення психолого-медико-педагогічної служби; розробка та впровадження індивідуальних навчальних і корекційно-розвивальних програм; впровадження системи індивідуально-диференційованого підходу

до навчання; психолого-педагогічний супровід дітей; організація «Батьківського лекторію».

Перспективи подальших пошуків передбачають впровадження у практику розробленої нами технології фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку.

Список використаної літератури:

1. Багдуева А.В. Педагогические условия формирования профессиональной готовности будущих специалистов с использованием информационных технологий (на примере специальностей кадастрового профиля) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01. Улан-Уде, 2006. 23 с.
2. Жернов В.И. Теоретико-методологические основы формирования профессионально-педагогической направленности личности студента педвуза : Монография. Магнитогорск, 1999. 116 с.
3. Колодько Т.М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 2005. 20 с.
4. Лантух Н.И. Педагогические условия формирования информационной культуры у старшеклассников в системе «лицей-вуз» : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01. Ставрополь, 2006. 23 с.
5. Нагорна О. Застосування оздоровчих технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 2. С. 36–40.
6. Пехота О.М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.
7. Рейдало В.С. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх викладачів української літератури. *Наука і освіта*. 2014. № 5. С. 266–272.
8. Сяба М.О. Співпраця батьків дітей з особливими потребами та вчителів в американській освітній системі. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*. 2015. № 4 (67). С. 160–167.

Leshchii N. Pedagogical conditions of the organization of physical-healthy work for children with complex developmental disorders in the conditions of educational-rehabilitation center

The article deals with the problem of pedagogical conditions of the organization of physical-healthy work for children with complex developmental disorders. The family and educational environment are determining factors in the development of children with complex disorders, that based on the system approach can provide the full complex development of the physical, psychological and spiritual characteristics of the child. The main conditions and factors contributing to the harmonious development of the child with complicated developmental disorders during the educational process in the conditions of educational and rehabilitation center are the introduction of physical education and health technologies in both educational establishments, general and special school.

Such physical culture and health technologies help to solve not only educational tasks, but also health-saving: creation of favorable conditions for development, education and training of the child (calm environ-

ment that does not suppress its mental processes, the absence of stressful situations); optimal organization of educational process (according to age, gender, individual characteristics and hygiene norms); complete and efficiently organized motor mode. It has been determined such pedagogical conditions: the presence and implementation of the regulatory framework; provision of sanitary and hygienic measures; orientation of health and fitness work on the creation of situations of success in children; interaction of teachers of the educational and rehabilitation center with parents of children with complex developmental disorders. Based on system approach it was determined conditions for the organization of physical culture and health work in the educational-rehabilitation center for children with complex developmental disorders: creation of psychological and pedagogical preconditions of the organization of the combined general education and correction-developing educational process; creation of psychological-medical-pedagogical service; development and implementation of individual training and correction-development programs; introduction an individually differentiated approach to learning; psychological and pedagogical support of children; organization of "Parent's lecture".

Key words: pedagogical conditions, technology, children, complex developmental disorders, fitness and recreational work.